

- **שם המחקר :** תרומת משתני רקע, דחק ואינטליגנציה רגשית כמשתנה מתווך על הון פסיכולוגי ואמפתיה בקרב בוגרים עם שיתוק מוחין בהשוואה לבוגרים עם התפתחות תקינה
- **שנה :** 2025
- **סוג מחקר :** עבודת תזה
- **מס' קטלוגי :** 890-739-2024
- **שמות החוקרים:** רוני עמרני, בהנחיית פרופ' בתיה-חפציבה ליפשיץ
- **רשות המחקר:** אוניברסיטת בר אילן

תקציר המחקר

מחקר זה נערך בסיוע מענק מקרן שלם.

רקע ומטרת המחקר:

המחקר הנוכחי עוסק בבחינת הקשרים שבין משתני רקע (שיוך קבוצתי, גיל וסטטוס זוגי), דחק, ואינטליגנציה רגשית לבין משתנים חיוביים כמו הון פסיכולוגי ואמפתיה בקרב בוגרים עם שיתוק מוחין (CP) לעומת בוגרים עם התפתחות תקינה. המחקר מתמקד בהבנת ההבדלים בין קבוצות המחקר, בחינת הקשרים בין המשתנים המרכזיים, ובירור התרומה הייחודית של אינטליגנציה רגשית כמשתנה מתווך המסביר את הקשר בין דחק לבין המשתנים התלויים. בעוד שברוב המחקרים בתחום הדגש הוא על חולשות וקשיים באוכלוסיות עם מוגבלות, המחקר הנוכחי שם את הדגש על חוזקות פסיכולוגיות ורגשיות כבסיס לשיפור התפקוד וההתמודדות בקרב אוכלוסייה זו.

מטרת העל של המחקר הייתה לבדוק את תרומת משתני רקע, דחק, ואינטליגנציה רגשית כמשתנה מתווך על הון פסיכולוגי ואמפתיה בקרב בוגרים עם שיתוק מוחין וזאת בהשוואה לבוגרים עם התפתחות תקינה. משתתפי המחקר: במחקר השתתפו 93 בוגרים בגילאי 18–40, מתוכם 46 בוגרים עם CP ו-47 בוגרים עם התפתחות תקינה.

כלי המחקר:

נעשה שימוש בשאלונים למדידת דחק (PSS), אינטליגנציה רגשית (EQ-I), הון פסיכולוגי (שאלוני תקווה, חוללות עצמית, אופטימיות וחוסן) ושאלון אמפתיה (IRI). השאלונים נבחרו על בסיס מהימנות ותקפות שנבדקו במחקרים קודמים, תוך התאמה למטרות המחקר.

ניתוחים סטטיסטיים: על מנת לבחון את ההבדלים בין בוגרים עם שיתוק מוחין לבין בוגרים עם התפתחות תקינה באינטליגנציה רגשית, דחק, הון פסיכולוגי ומידת האמפתיה, נעשה שימוש במבחני t לשני מדגמים בלתי תלויים לבחינת ההבדלים בין שתי קבוצות הבוגרים בכל אחד ממדדי המחקר בנפרד. על מנת לבחון את הקשרים בין משתני המחקר, נערכו מבחני מתאם פירסון (Pearson correlation) בין מדדי האינטליגנציה הרגשית והדחק לבין משתני החוסן שנמדדו על ידי מדדי ההון הפסיכולוגי והאמפתיה. על מנת לבחון את התרומה של משתני רקע, האינטליגנציה הרגשית, והדחק על הון פסיכולוגי ואמפתיה נערכו ניתוחי רגרסיה היררכית להסברת מדדי ההון הפסיכולוגי ומדד האמפתיה.

על מנת לבחון את המודל ואת ההשערות של הקשר הישיר שבין משתני הרקע, מדד האינטליגנציה הרגשית והדחק נערך שימוש בתוכנת PROCESS (Hayes, 2018) לבחינת מודל תיווך ומובהקות התיווך. בבחינת מודל התיווך נלקחו המאפיינים הדמוגרפיים אשר תרמו להסברת השונות כמשתנים מפוקחים (covariate variables).

ממצאים מרכזיים:

תוצאות המחקר יוצגו בזיקה למטרותיו האופרטיביות וההשערות:

- חלק א: השוואה בין קבוצות המחקר במשתני דחק, אינטליגנציה רגשית, הון פסיכולוגי ואמפתיה דחק: בניגוד להשערה, בוגרים עם CP דיווחו על רמת דחק נמוכה יותר מאשר בוגרים עם התפתחות תקינה. הסבר אפשרי לכך הוא שימוש במנגנוני הגנה כגון אידיאליזציה של המציאות או רצייה חברתית, אך ייתכן גם שמדובר בהסתגלות אמיתית, בהתאם ל"פרדוקס הנכות", לפיו אנשים עם מוגבלות מדווחים לעיתים על איכות חיים גבוהה למרות מגבלותיהם. אינטליגנציה רגשית: בוגרים עם CP הציגו רמות אינטליגנציה רגשית גבוהות יותר ממבוגרים עם התפתחות תקינה. ממצא זה מוסבר בכך שהתמודדות עם קשיי חיים מפתחת מיומנויות רגשיות גבוהות יותר. הון פסיכולוגי: בוגרי CP הציגו רמות גבוהות יותר של תקווה, חוסן ומסוגלות עצמית, אך לא נמצאו הבדלים באופטימיות. הסבר לכך משלב בין מנגנוני הגנה (אידיאליזציה) לבין רצייה חברתית, וכן חוסן נפשי שנבנה מהתמודדות יומיומית עם מוגבלות. אמפתיה: בוגרים עם CP דיווחו על רמת אמפתיה גבוהה יותר. ממצא זה מוסבר הן על ידי מנגנוני הגנה והן על ידי תיאוריית "המרפא הפצוע"—היכולת להזדהות עם סבל האחר מתוך חוויה אישית של קושי.
- חלק ב: קשרים בין דחק, אינטליגנציה רגשית, הון פסיכולוגי ואמפתיה דחק מול משתנים אחרים: נמצא קשר שלילי מובהק בין רמת הדחק לבין אינטליגנציה רגשית, הון פסיכולוגי ואמפתיה—ככל שהדחק גבוה יותר, כך המדדים האחרים נמוכים יותר. ממצאים אלה תואמים את הספרות המחקרית לגבי השפעת דחק על רווחה נפשית. אינטליגנציה רגשית מול הון פסיכולוגי ואמפתיה: נמצא קשר חיובי מובהק—ככל שרמת האינטליגנציה הרגשית גבוהה יותר, כך גם גבוהים יותר ציוני ההון הפסיכולוגי והאמפתיה. אינטליגנציה רגשית נתפסת כמנבא מרכזי להסתגלות נפשית, הערכה עצמית חיובית ויכולת לקשרים בין-אישיים.
- חלק ג: תרומת מאפייני הרקע, דחק ואינטליגנציה רגשית להון פסיכולוגי ואמפתיה מאפייני רקע: ניתוחי רגרסיה הראו שלמאפייני רקע (שיוך קבוצתי, גיל, סטטוס זוגי) יש תרומה להסברת השונות במדדי ההון הפסיכולוגי והאמפתיה. לדוגמה, שיוך לקבוצת CP נמצא קשור לרמות גבוהות יותר של תקווה, חוסן, מסוגלות עצמית ואמפתיה.
- חלק ד: דחק ואינטליגנציה רגשית כמשתנה מתווך נמצא שלדחק תרומה שלילית ולא אינטליגנציה רגשית תרומה חיובית להסברת ההון הפסיכולוגי והאמפתיה, מעבר לתרומת מאפייני הרקע.
- חלק ד: דחק ואינטליגנציה רגשית כמשתנה מתווך נמצא שאינטליגנציה רגשית מתווכת את הקשר בין דחק לבין הון פסיכולוגי למעט אופטימיות ואמפתיה. כלומר, רמות דחק גבוהות תורמות לציונים גבוהים יותר של אינטליגנציה רגשית, שבתורה תורמת להון פסיכולוגי במדדי תקווה, חוללות עצמית וחוסן. ממצאים אלה מדגישים את חשיבות האינטליגנציה הרגשית כמשאב הסתגלותי מרכזי בקרב בוגרים עם CP ובקרב כלל האוכלוסייה.

תרומה תיאורטית:

המחקר הנוכחי הוא הראשון שבדק באמצעות מודל תיאורטי-סטטיסטי את הקשר המורכב בין דחק, אינטליגנציה רגשית, הון פסיכולוגי ואמפתיה באוכלוסיית בוגרים עם CP. הוא תורם לידע המחקרי-תיאורטי על הדינמיקה שבין משתני דחק, תכונות רגשיות וגורמי חוסן באוכלוסייה עם CP, כאשר הוא מהווה מחקר ראשון שבדק באופן מקיף את התרומות של אינטליגנציה רגשית על הון פסיכולוגי ואמפתיה בהקשר זה. אחד החידושים העיקריים במחקר הוא תפקידה של האינטליגנציה הרגשית כמשתנה המתווך את הקשר שבין מידת הדחק לבין רמת ההון הפסיכולוגי של בוגרים עם CP. המודל המחקרי בעבודה מראה כי הדחק תורם לאינטליגנציה הרגשית אבל האינטליגנציה הרגשית מתווכת בין הדחק למרכיבי ההון הפסיכולוגי בכך שהיא קשורה דווקא להון פסיכולוגי משמעותי יותר. לולא האינטליגנציה הרגשית הדחק היה קשור באופן שלילי למרכיבי ההון הפסיכולוגי, אבל האינטליגנציה הרגשית מווסתת את עוצמת הדחק, כך שניתן לומר שכאשר הדחק קשור לרמה גבוהה יותר של אינטליגנציה רגשית, מרכיבי ההון הפסיכולוגי (תקווה, חוללות עצמית וחוסן) יהיו גבוהים יותר במצבי דחק.

תרומה פרקטית-חינוכית: תוצאות המחקר ממחישות את החשיבות של פיתוח והעצמה של אינטליגנציה רגשית בקרב אנשים עם CP ואוכלוסיות נוספות המתמודדות עם דחק משמעותי. תוכניות התערבות מבוססות חינוך

רגשי יכולות לסייע בהפחתת השפעות הדחק ולחזק את ההון הפסיכולוגי, ובכך לשפר את איכות חייהם של אנשים עם CP ולחזק את השתלבותם החברתית והתעסוקתית. כמו כן, בשל תפקידה הקריטי של האינטליגנציה הרגשית בתיווך ההשפעות של דחק על אמפתיה והון פסיכולוגי, מומלץ להטמיע תוכניות לפיתוח יכולות רגשיות בקרב אוכלוסיות עם מוגבלויות פיזיות, תוך שילוב של אסטרטגיות לניהול לחץ ולשיפור יכולות חברתיות. לסיכום, מחקר זה תורם תרומה ייחודית להבנה של מנגנונים רגשיים בקרב אוכלוסיות עם CP. הוא פותח פתח למחקרי המשך, תוך הדגשת הצורך לשלב כלים פסיכולוגיים חיוביים בפיתוח מדיניות ותוכניות חינוכיות וטיפוליות.

מילות מפתח: שיתוק מוחין, אינטליגנציה רגשית, הון פסיכולוגי

- [לפריט המלא](#)
- [למאגר המחקרים של קרן שלם](#)
- [למאגר כלי המחקר של קרן שלם](#)